- 8. Провайдер жөнүндө сүйлөп бер.
- 9. «http:ziyonet.uz/arboblar/fan/astonomlar» URL дарегин иликтеп бер.

1. Чекиттердин ордуна оң мамычадагы керектүү сөздөрдү жайлаштырып көчүр:

Web-беттер комплекси дейилет	Web-сервер
Web-сайттар деп аталган Интернетке уланган атайын компьютерлерде сакталат	Web-бет
ты китепке,ти болсо китептин бетине окшотууга болот	Web-сайт

2. Жадыбалдагы Интернетке тиешелүү сөздөрдү түшүндүрүп бер:

бет	протокол	Web-бет	гипертекст	провайдер	телевизор
сайт	URL	модем	аналогдуу сигнал	мультимедиа	маалымат
дарек	Web-сайт	телефон	цифралуу сигнал	Web-сервер	глобалдуу

13-сабак. ИНТЕРНЕТТЕ ИШТӨӨНҮ КАМСЫЗДООЧУ ПРОГРАММАЛАР

Интернет жөнүндө бардыгы угушкан жана анда иштегенди каалашат. Белгилүү болгондой, Интернет маалыматты алыскы аралыктарга минуттар ичинде узатуу мүмкүнчүлүгүн берет. Ошондуктан бул сабакта Интернеттин келип чыгышы, анын курамы, анда маалымат кандай эрежелердин негизинде узатылышы жана кабыл алынышы жөнүндө маалымат берилет.

Web-браузерлер

Сен мурдагы класстарда бир нече колдонмо программалар менен тааныштың. Мисалы, Word – текст, Paint – графика көрүнүшүндөгү маалыматтар менен иштөөгө, Калькулятор болсо эсеп иштерин аткарууга арналган программалар болчу. Куду ушундай, Интернеттин WWW кызматынан пайдалануу үчүн да атайын программалар иштеп чыгылган. Алар *web-браузер*лер (Browser) деп аталат. **Browser** англисче сөз болуп, *көрүүнү камсыздоо, көрсөтүү* маанисин билдирет. Биринчи Web-браузер 1990-жылы **СЕRN** (Европа Ядролук Изилдөөлөр Кеңеши) кызматчысы **Тим Вернерс-Ли** тарабынан иштеп чыгылган болуп, аталышы World Wide Web болгон.

Азыркы күнгө чейин көптөгөн Web-браузерлер иштеп чыгарылган. Mosaic, Opera, AdWiper, Netscape Navigator, Netscape

II глава. Интернетте иштөө негиздери

Communicator, Google Chrome, Mozilla Firefox, Microsoft Internet Explorer жана Power Browser ошолордун катарына кирет. Алардан эң белгилүүлөрү төмөнкүлөр:

Microsoft фирмасына караштуу Internet Explorer программасынын Windows операциялык системасынын курамына киргизилгендиги бул браузердин кеңири таралышына себепчи болду. Ошондуктан Microsoft Internet Explorer программасы негизинде браузерлердин милдеттери жана мүмкүнчүлүктөрү менен таанышабыз.

Web-браузерлердин негизги милдеттери төмөнкүлөрдөн турат:

- Web-беттерди эстутумга жүктөө жана көрсөтүү;
- Web-бетти дискке жазып коюу (сактоо);
- WWWдеги дареги боюнча Web-бетти чакыруу.

Internet Explorer программасынын интерфейси

Internet Explorer программасы **Пуск** менюсунун курамындагы Windows иш столуна же Маселелер панелине жайлаштырылган ярлыгы аркылуу ишке түшүрүлөт.

Internet Explorer программасында ишти аяктоо үчүн пиктограммасын же файл менюсунун «Закрыть» — башкача айтканда жабуу буйругун тандоо же «Alt + F4» клавиштерин кошо басуу жетиштүү.

Internet Explorer компьютерге жүктөлгөндө төмөнкү көрүнүштөгү терезе ачылат:

58

13-сабак. Интернетте иштөөнү камсыздоочу программалар

Темалар сабында программа (Microsoft Internet Explorer) жана ошол документтин аталышы чагылдырылат.

Менюлар сабы төмөнкүлөрдөн турат:

Файл	Түзөтүү	Көрүнүш	Тандалган	Сервис	Маалымат
Файл	Правка	Вид	Избранное	Сервис	Справка

Ар бир меню дайындуу амалдарды аткарууну көздөгөн буйрук жана көрсөтмөлөрдүн комплексинен турат. Алардан негизгилерин карап көрөбүз.

Файл менюсу аркылуу, негизинен, Web-бетти ачуу (компьютердин эстутумуна жүктөө), аны өзүнүн аты менен же башка ат менен сактап коюу, Web-бетти басмадан чыгаруу, программадан чыгуу иштери аткарылат.

Түзөтүү менюсунун жардамында *кыркып алуу, нуска көчүрүү, жай*лаштыруу, издөө сыяктуу амалдар аткарылат.

Корунуш менюсунун курамына негизинен программанын экрандагы көрүнүшүнө таасир эткен (инструменттер панели, даректер сабы, абал сабын экрандан алып коюу же ордуна кайтарып коюу, шрифттин өлчөмү, коддоо усулун өзгөртүү) амалдары кирет.

*Тандалган менюсу*на кирген амалдардын жардамында өзүңө жаккан же көп пайдаланылчу Web-беттерди сактап коюу, аларга жаңыларын кошуу, иреттөө иштерин аткарууга болот.

Сервис менюсу программанын өзгөчөлүктөрүн жөнгө салуу (программа ишке түшүрүлгөндө өзү жүктөлө турган Web-бетти тандоо, Web-беттеги аудио, видео жана анимацияларды көрсөтүү, көрсөтпөө ж. б.) үчүн көздөлгөн.

*Маалымат мнеюсу*нун жардамында Microsoft Internet Explorer программасынан пайдалануу жөнүндө маалымат алууга болот.

Internet Explorer программасынын инструменттер панели

Менюлар курамына кирген амалдардын айрымдары аз колдонулса, айырмдары бат-бат колдонулат. Көп колдонула турган амалдарды аткарууну жеңилдетүү максатында программада инструменттер панели түзүлгөн. Инструменттер панели топчулар комплексинен турган болуп, ар бир топчу белгилүү амалды аткарат.

4	*	=>	. 3	\$	4	Q	*	3	1.2.	4		. 8
Hasag		Вперед	Остановить	Обновить	Домой	Поиск	Избраннов	Журнал	Почта	Печать	Правка	Обсудить

Инструменттер панелине жаңы амалдарды киргизүүгө же андагы каалагандай амалды алып таштоого болот. Төмөн жакта инструменттер панелине кирген негизги амалдар келтирилген:

59

II глава. Интернетте иштөө негиздери

Артка	Алга	Токтотуу	Жаңылоо	Башкы бетке
(Назад)	(Вперед)	(Остановить)	(Обновить)	(Домой)
Издөө	Тандалган	Журнал	Почта	Басуу
(Поиск)	(Избранное)	(Журнал)	(Почта)	(Печать)

Бул амалдар, адатта, Internet Exploreгдин менюларына дээрлик кайрылбастан иштөөнү камсыз кылат.

Internet Explorer программасы иштөөгө ыңгайлуу болуп, оңой өздөштүрүлөт. Анткени бул программанын жардамында Интернет тармагындагы Web-бет ачылат жана керек болсо, кагазга басылат же дискте сактап коюлат.

Интернет тармагындагы web-бетти ачуу үчүн Internet Exploreгдин даректер сабына керектүү web-беттин дарегин жазып, **ENTER** клавишин басуу жетиштүү. Мисалы, даректер сабына www.google.ru деп жазып, ENTER клавишин бассак, бир нече секунддан кийин маалыматтар терезесинде rambler.ru web-бети пайда болот. Куду ушундай удаалаш бир нече web-бетти ачууга болот. Инструменттер панелиндеги «артка» жана «алга» амалдары жардамында ачылган web-беттер боюнча аракеттенүү, башкача айтканда мурда же кийин ачылган web-бетке өтүүгө болот. Webбеттин көлөмүнө карай, анын ачылышына бир нече секунддан бир нече минутка чейин убакыт сарпталышы мүмкүн. Webбеттин ачылыш жараянында анын бөлүктөрү экранда акырын көрүнүп барат. Эгерде ошол убакытта инструменттер панелиндеги «Токтотуу» топчусун бассан, web-бетти интернеттен кабыл алуу токтотулат жана маалыматтар терезесинде ошол web-беттин окуп үлгүрүлгөн бөлүгү калат.

Маалыматтар терезесиндеги Web-бетти басмадан чыгаруу үчүн инструменттер панелиндеги "басмадан чыгаруу" топчусу басылат. Ал эми бат-бат кайрылып турулган Web-беттерди "**Тандалган**" папкасына кошуп коюуга болот. Ал үчүн инструменттер панелиндеги "тандалган" топчусу басылат.

60

13-сабак. Интернетте иштөөнү камсыздоочу программалар

Алынган "Тандалган" терезесиндеги "Кошуу..." (Добавить...) топчусу басылса, экранга "Тандалгандарга кошуп коюу" (Добавление в избранное") сөздөрү чыгат. Бул жердеги "Ок" топчусу басылса, көрсөтүлгөн Web-бет "Тандалган" папкасына кошуп коюлат. Кийинчерээк "Тандалган" папкасына кирген учурда, андагы Web-беттер тизмесинен ошол Web-беттин атын көрүүгө болот. Эми бул Web-бетти басмадан чыгаруу үчүн анын тизмедеги аталышын тандоо жетиштүү.

- 1. Интернеттин WWW кызматынан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн берүүчү программалар жөнүндө маалымат бер.
- 2. Web-браузерлердин негизги милдеттерин айтып бер.
- 3. Биринчи Web-браузер качан жана ким тарабынан иштеп чыгарылган?
- 4. Internet Explorerди ишке түшүрүү усулдарын иш жүзүндө көрсөтүп бер.
- 5. Internet Explorerдин менюлары жөнүндө сүйлөп бер.
- 6. «Тандалган» менюсунун негизги милдеттерин түшүндүр.
- 7. Internet Explorer программасы инструменттеринин милдеттерин иликтеп бер.

1. Чекиттердин ордуна оң мамычадагы керектүү сөздөрдү жайлаштырып көчүр:

Биринчи 1990-жылы Тим Бернерс-Ли тарабынан иштеп чыгылган.	Web-бет
Web-браузерлер —ти көрсөтүүнү камсыздоочу программа.	Түзөтүү менюсу
жардамында <i>кыркып алуу, нуска алуу, жайлаш- тыруу</i> амалдары аткарылат.	Web-браузер

2. «Тандалган» папкасына төмөнкү web-беттерден бирин кош:

www.uzedu.uz	www.uMail.uz	www.ziyonet.uz	www.y-maktab274.zn.uz
www.uz	www.google.uz	www.yahoo.com	www.rambler.ru

3. Төмөнкү жадыбалдын ар бир мамычасына берилген тамгалар менен башталган, ушул главада үйрөнүлгөн түшүнүк, термин, курулма жана программаларды жаз:

Α	Ι	М	Р	W